

‘Ik wilde Duch helpen weer mens te worden’

NAAM François Roux **GEBOREN** op 13 maart 1951 in Montpellier **LEIDT** bij het Speciale Tribunaal voor Libanon in Leidschendam het bureau voor de verdediging **WAS DAARVOOR** advocaat van Kaing Guek Eav, bijgenaamd ‘Duch’, oud-directeur van de martelgevangenis S-21 tijdens het moorddadige bewind van Pol Pot (1975-1979) in Cambodja **MOEST ONDERGAAN** hoe zijn Cambodjaanse collega plotseling een andere verdediging koos voor Duch dan was afgesproken **VERDEDIGDE** in Frankrijk velen die op geweldloze wijze strede tegen de staat **BRAK DOOR** met een zaak van 103 Franse boeren die met succes de onteigening aanvochten van hun land, waarop de regering een legerbasis wilde bouwen

‘Ik wilde er eerst niet aan meewerken, maar nu ben ik blij dat de film er is. Omdat het belangrijk is dat is vastgelegd wat in Cambodja achter de schermen is gebeurd. En omdat ik weet dat ik het niet zal opschrijven. Daarvoor is het allemaal te pijnlijk geweest.’

De in onberispelijk pak gestoken François Roux is aan het eind van een werkdag neergestreken in het gedistingeerde Hotel des Indes in Den Haag, waarin hij goed past. Reden is een gesprek over, onder meer, de documentaire *Le Khmer Rouge et le non-violent* (De Rode Khmer en de pacifist) over het Cambodja-tribunaal die te zien is op het Movies that Matter Festival.

De film volgt Roux in de jaren dat hij advocaat was van Kaing Guek Eav, bijgenaamd ‘Duch’, een voormalige gevangenisdirecteur tijdens het moorddadige Pol Pot-regime (1975-1979) in Cambodja. Duch liet zeker 12.380 mensen opsluiten, martelen en executeren, waarvoor hij terechtstaat bij het Cambodja-tribunaal. Tegenover Roux bekent hij schuld, toont hij berouw en zegt hij zijn slachtoffers vergeving te willen vragen. Een vaderlijke Roux moedigt hem aan, ervan uitgaand dat de rechter Duchs houding als verzachtende omstandigheid zal zien.

Aan het eind van de film wisselt Kar Savuth, de Cambodjaanse advocaat met wie Roux samenwerkt, plotseling van tactiek. In het slotpleidooi stelt hij dat het Cambodja-tribunaal bedoeld is voor de hoogste bevelhebbers, dat ‘Duch’ niet tot die categorie behoort en dat hij daarom vrijspraak verdient. Duch keurt die lijn goed en schorst Roux als zijn advocaat. ‘Het is een ramp’, roept die in de film. Duch krijgt uiteindelijk 36 jaar, wat in hoger beroep in 2012 wordt verhoogd tot levenslang.

Wie de film heeft gezien, begrijpt waarom Roux de tweeënhalve jaar dat hij Duch verdedigde ‘pijnlijk’ noemt. Maar het is niet zozeer het ‘verraad’ van Savuth dat hem dwarszit, zegt Roux in even zorgvuldig geformuleerd Frans als in de documentaire, het zijn de gemiste kansen van het héle tribunaal. ‘Duch was eerst tamelijk gesloten’, begint hij zijn terugblik. ‘Beetje bij beetje, dankzij het vele contact dat ik met hem had, stelde hij zich open. Hij had iemand nodig die naar hem luisterde, iemand die respect had voor de weg die hij had gekozen, zegt ook de psycholoog die hem toen begeleidde.

‘Onder de Rode Khmer was Duch zijn persoonlijkheid kwijtgeraakt, net als zijn emoties en elk vermogen tot empathie. Hij wilde dat terugvinden. Hij wilde zijn geweten bevrijden én zijn volk een dienst verlenen, door te vertellen wat er is gebeurd en het om vergeving te

vragen. Het proces bood hem daarvoor een unieke gelegenheid. Hoe vaak tref je iemand die misdaden tegen de menselijkheid pleegt en wil terugkeren naar de menselijkheid? Zelden. Als je zo iemand tegenkomt, wil je hem begeleiden op zijn pad.’

Niet dat Roux denkt dat Duch de hele waarheid zou vertellen. ‘Dat kán hij niet, daarvoor is die te gruwelijk.’ Als illustratie noemt hij het ‘verbazingwekkende’ optreden van Mam Nai, een van de beulen die op bevel van Duch mogelijk tweeduizend mensen heeft gemarteld en geëxecuteerd. ‘Mam Nai kwam in de rechtszaal tegen Duch getuigen. Een advocaat vroeg hem wat er was gebeurd met een bepaalde, alom gerespecteerde professor. Mam Nai zei: “Ik weet het niet.” Duch sprong op en zei: “Ik wil dat je vertelt wat er met deze man is gebeurd.” Mam Nai, een keiharde man, misschien de laatste overtuigde communist ter wereld, begon daarop te huilen. Terwijl in Cambodja niemand huilt. Niemand weet waarom: Duch noch hij heeft er iets over losgelaten.’

In de film zegt de aanklager over Duch: je kunt niet bekennen en tegelijkertijd vrijspraak vragen. De rechter vindt dat ook en veroordeelt Duch tot levenslang. Had Savuth dat kunnen voorzien?

‘Ik heb hem steeds gezegd: het tribunaal zal Duch nooit vrijlaten. Toch dacht hij een kans te maken, daarvan ben ik overtuigd.’

Het was een droom, waarin ook Duch ging geloven. Roux grinnikt. ‘Ik heb Duch geholpen bij zijn terugkeer naar de menselijkheid. Toen zijn Cambodjaanse advocaat zei: “Je kúnt vrijkomen”, wakte hij daarmee Duchs verlangen naar vrijheid. Hij bleek heel menselijk te zijn, zij het op een andere manier dan ik had verwacht.’

U weet niet of úw benadering de rechter milder had gestemd. ‘Misschien ben ik een idealist, maar ik wil graag geloven dat de rechter gevoelig zou zijn voor de bekentenissen en het berouw van Duch. Na zijn veroordeling ging Duch overigens toch getuigen tegen de andere verdachten. Hij blijft met het tribunaal samenwerken!’ Roux lacht opnieuw. ‘Het is ongelooflijk. Heel 2012 is hij daarmee doorgegaan. Het past wel bij hem, moet ik zeggen.’

Nuon Chea, voormalig rechterhand van Pol Pot, is een van de drie andere kopstukken van het Rode Khmer-bewind die terechtstaan. Chea

De oorlogsmisdadiger ‘Duch’ en zijn Franse advocaat François Roux staan centraal in een onthullende film over het Cambodja-tribunaal. Een gesprek met Roux over zijn band met Duch, de ‘gemiste kansen’ in Cambodja en zijn werk bij het Libanon-tribunaal. ‘Saai, mijn huidige baan? Welnee.’

TEKST: MARNIX DE BRUYNE
FOTOGRAFIE: WILLEKE DUIJVEKAM

© Reporters (videostill) 'Ooit een dier gezien met drie poten? Ons bureau is die vierde poot'

toont geen berouw. 'Tijdens dit proces moet worden vastgesteld of onze cliënt schuldig is', zei zijn advocaat, de Nederlander Michiel Pestman, in *de Volkskrant*. 'Het is er niet om ervoor te zorgen dat het allemaal goed komt in dit land. Het is geen nationale therapie.'

'Mam Nai, een keiharde man, begon daarop te huilen. Terwijl in Cambodja niemand huilt'

'Elke advocaat kiest zijn eigen benadering', reageert Roux op de uitspraak. 'Maar ik heb een andere opvatting. Duch wilde zijn slachtoffers ontmoeten en ze persoonlijk om vergeving vragen. Sommigen waren daartoe ook bereid. Een aantal van hun advocaten was echter tegen. Iedereen moest in zijn rol blijven, vonden ze: "Ik ben slachtoffer, ik blijf Duch aanvallen". Dat heeft me gestoord. Er hadden stappen gezet kunnen worden die de slachtoffers, die de Cambodjanen, die de hele internationale rechtspraak ten goede hadden kunnen komen. Maar er was onvoldoende besef hoeveel mogelijkheden het Cambodja-tribunaal bood. Er zijn vele kansen gemist. Dat vind ik het pijnlijkst.'

Welke rol heeft de corruptie gespeeld? Cambodjaanse stafleden stonden hun loon deels af aan de regering als dank voor hun baan.

'Ja, die verhalen zijn bekend. En premier Hun Sen heeft gezegd ervoor "te bidden" dat het tribunaal mislukt: de regering vreest dat straks ook lagere daders uit de tijd van de Rode Khmer moeten terechtstaan, die nog steeds voor de overheid werken. Was het beter geweest als er geen tribunaal was geweest, gezien alles wat misgaat? Ik weet het niet. Toen ik Duch verdedigde, meende ik dat het tribunaal nuttig kon zijn. Voor de Cambodjanen, maar ook voor de persoon die ik verdedigde.

'Wat de enorme kosten van het tribunaal betreft (ruim 170 miljoen euro, tussen 2006 en 2014), daarover kun je bij elk internationaal tribunaal vragen stellen. Het probleem zit hem vaak in de methode waarvoor is gekozen. In het Angelsaksische systeem, zoals het Internationaal Strafhof hanteert, doen de verdediging en aanklager hun onderzoek in de rechtszaal, met ellenlange verhoren en kruisverhoren. Ik vind dat catastrofaal. Denk je dat Frankrijk en Nederland het hadden geaccepteerd als ze van tevoren hadden geweten hoe lang het zou duren voor het Strafhof zijn eerste vonnis had geveld, tegen Thomas Lubanga? Die vraag moet gesteld worden. Als Lubanga in Frankrijk of België was berecht, had dat vier, vijf, nee, tien keer minder gekost.

'Ik zou voor de internationale tribunaal willen pleiten voor een combinatie van het Angelsaksische systeem en het continentale. Dus: aanklager en advocaten moeten onderzoek en tegenonderzoek kun-

nen doen, maar vóór het proces. Daarnaast moet er een onderzoeksrechter of rechter-commissaris zijn die het overzicht houdt, zoals je hebt in Nederland, Duitsland en Frankrijk. Deze stelt een dossier op en stuurt dat naar de rechter. Die gaat vervolgens te werk volgens het continentale systeem: hij bestudeert het dossier en organiseert het proces. Dan zegt hij: "Dit zijn de problemen die we moeten onderzoeken, we beginnen dan, en we zijn klaar binnen drie maanden." Dat kan, omdat alles van tevoren is geregeld en georganiseerd.'

Intussen heeft het Libanon-tribunaal in Leidschendam, waar Roux tegenwoordig werkt, nog altijd geen keuze gemaakt tussen het Angelsaksische systeem en het continentale. Dat is zo, erkent Roux. 'Ik ga ervan uit dat dit het Libanese systeem wordt, dus het continentale, maar dat staat nog niet vast.'

Het Libanon-tribunaal is tussen alle internationale tribunaal een vreemde eend in de bijt. Er werken driehonderd man sinds 2009, met als enige doel de daders te berechten van de aanslag in 2005 op toenmalig premier Rafiq Hariri, waarbij hij en 22 anderen het leven lieten. Er zijn vier verdachten gedagvaard. Omdat zij behoren tot de machtige Hezbollah-beweging in Libanon, zullen zij waarschijnlijk nooit worden uitgeleverd. Toch zal het proces van start gaan, later dit jaar, waarbij de vier bij verstek kunnen worden veroordeeld.

Juristen en andere academici zien het tribunaal als een 'moot court', een oefenrechtbank, waar voor spek en bonen met papieren wordt geschoven. Roux, die bij het tribunaal leiding geeft aan het bureau van de verdediging, wimpelt die kritiek weg. Het tribunaal mag experimenteel overkomen, maar dat was het Joegoslavië-tribunaal ook in het begin, zegt Roux. Hij vindt het 'een enorme vooruitgang' dat het tribunaal mensen bij verstek kan veroordelen. 'Als dat had gekund bij het Joegoslavië-tribunaal, hadden we veel eerder kunnen beginnen met de processen tegen Mladić en Karadžić.'

Ook vindt hij het 'uiterst belangrijk' dat er een apart bureau voor de verdediging is, zodat bij elk besluit ook de rechten van de verdediging worden meegewogen. 'Bij elk tribunaal is het absoluut normaal dat er een president is namens de rechters, een aanklager en een griffie. Maar wie houdt vanaf het begin, ver voor de processen, rekening met de rechten van de verdachten? Ooit in de natuur een dier gezien dat op drie poten loopt? Wij willen die vierde poot zijn.'

Roux' afdeling heeft ongeveer 130 advocaten gescreend, waaruit verdachten kunnen kiezen voor het hypothetische geval dat het tribunaal meer mensen gaat dagvaarden die zich daadwerkelijk in Leidschendam komen melden. Hijzelf wees acht advocaten aan die de vier huidige verdachten zullen bijstaan tijdens hun proces 'in absentia'.

Toch lijkt zijn huidige bestaan een stuk eentoniger dan toen hij Duch vertegenwoordigde. Of toen hij, jaren eerder, de Kanaken bijstond uit Nieuw-Caledonië, die streefden naar onafhankelijkheid van Frankrijk, of de activisten die veldjes met genetisch gemanipuleerde gewassen vernietigden, of de Fransen die protesteerden tegen kernproeven in Polynesië, om enkele zaken te noemen waarmee Roux furor maakte.

'Saai, mijn huidige baan? Welnee', reageert Roux. 'Mijn ploeg heeft al 160 belangrijke moties verwerkt van advocaten, met substantiële vragen over zaken als de wettigheid van het Libanon-tribunaal. Daarnaast ga ik elk kwartaal naar Libanon om pers en politici bij te praten en heb ik geregeld contact met andere internationale tribunaal. Mijn werk draagt ertoe bij dat het internationale recht beter functioneert, elke dag weer. Dát is mijn engagement.'

Reageren? wordtvervolgd@amnesty.nl

Daan Peters van de Nationale Postcode Loterij overhandigt de cheque aan Eduard Nazarski, directeur van Amnesty International Nederland.

BEDANKT

AMNESTY INTERNATIONAL BEDANKT DE NATIONALE POSTCODE LOTERIJ VOOR DE BIJDRAGE VAN 3,6 MILJOEN EURO.

De Nationale Postcode Loterij ondersteunt ons in ons streven naar een wereld waarin vrijheid, gelijkwaardigheid en rechtvaardigheid voorop staan. We richten ons bijvoorbeeld op Rusland, waar journalisten, activisten en homo's met nieuwe wetten het zwijgen wordt opgelegd. Wie zich niet de mond laat snoeren riskeert een draconische boete of celstraf. In de Arabische wereld staat de vrijheid twee jaar na de opstanden nog steeds onder grote druk. Daarom zet Amnesty in 2013 haar campagne voor mensenrechten in deze regio voort. De bijdrage van de Nationale Postcode Loterij maakt dit werk mede mogelijk.

Meedoen is eenvoudig:
bel 0900-300 1500
(20 ct per minuut) of kijk
op www.postcodeloterij.nl

AMNESTY
INTERNATIONAL

